ЦЕНА ЈЕ „БРАНИКУ“:
на годину: . . ф. 12 или 30 дин.
на по године: . ф. 6 или 15 дин.
на четврт године: ф. 3 или $7^1/_2$ дин.

Поједини бројеви стају 10 нов.

ОГЛАСИ
рачунају се 6 нов. од реда ситних слова.
За жиг се плаћа сваки пут 30 нов.

БРАНИК

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
на целом табаку
уторником, четвртком и суботом

Претплата и огласи шаљу се на администрацију, а рукописи
уредништву „Браника“ у Нови Сад.

Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући г. А. Пајевића, у дунавској улици.

Рукописи се не враћају.

Број 57. У Новом Саду, у четвртак 20. маја (1. јуна) 1893. Год. IX.

ГДЕ СТЕ СРПСКИ АРХИЈЕРЕЈИ?!

Други дан Духова водила се у горњој кући угарског сабора важна расправа. На дневноме реду био је законски предлог о повишењу учитељских плата. Тај предлог био је по себи штетан по вероисповести и онакав, каквог је влада доњој кући на расправу поднела; али у доњој кући тај је предлог шовинистичким заузимањем грофа Апоњија претрпео знатну измену. Гроф Апоњи у последње време јако „тргује у шовинизму“, па је и код овог предлога свом шовинистичком болу одушке дао. Поднео је исправак, да влада може одмах затворити све оне вероисповедне школе, чим примети, да се у тим школама ради против државних интереса. Влада је прихватила овај исправак, а доња кућа га је усвојила. Тако је у тај закон уметнут један отрован зуб, јер влада може под тим изговором свакој вероисповедној школи завртнути шију.

Но тај закон и по првобитном тексту има много установа, којима се смета вероисповестима и њиховој автономији на школскоме пољу. Либерални школски закон од 1868. године, дело барона Етвеша, сасвим је прорешетан. Од наређења у овом предлогу најважније је, да влада може сваку ону вероисповедну школу, којој она даде више од 60 фор. годишње потпоре претворити у државну школу.

Овај законски предлог требао је пре недељу дана доћи на расправу у горњој кући, али је тада воћа римокатоличких клерикалаца предложио, да се тај предлог скине с дневног реда, јер у тој седници нису били присутни представници вероисповести. Кућа је и усвојила овај предлог, јер заиста у тој седници нису били присутни епископи ни римокатоличке ни православне цркве. Влада поред свега тога није могла да мирује; њој је требало да овај закон протури још ове саборске сесије, а пошто је други дан Духова била последња седница ове сесије, то је влада израдила, да се тај предлог тог дана стави на дневни ред у горњој кући. Истина гроф Зичи предложио је, да се расправа одгоди, јер су неки римокатолички епископи у Риму, а други су спречени својим званичним пословима. Но влада је била спремна, и тај Зичијев предлог пропадне; предлог се расправљао и усвојен је.

Законски предлог усвојен је онако, као што га је доња кућа примила. Румунски архијереји, као бодри и будни чувари свога стада бранили су своју вероисповест и народност. Истина гроф Чаки је покушао да умири румунске епископе, да влада не ће чинити никакве пресије, само ће чувати државне интересе. Ми добро знамо, шта тај изговор вреди. Према силној шовинистичкој струји државни интереси су у Угарској постали врло растегљиви. Свака угарска влада стоји под пресијом те струје, од које не може да се ослободи. Чаки све и да мисли коректно, не ће моћи своју намеру извести; и он мора да плива том струјом, и ми га често видимо у сабору, како га шовинизам носи. Он се боји, да му опозиција не подметне ногу, ако се он буде опирао тој опасној болести.

Опасност по вероисповедне школе овим новим законом заиста је велика. „Ако се повреде државни интереси“ — та реченица тако је од општег значаја, да једна силовита и безобзирна влада може — с том формулом све народносне вероисповедне школе покосити. Влада има права да врши врховни државни надзор и она га у истини врши у пуној мери. Ако се у каквој школи вређају државни интереси, она је и до сад имала пута и начина да државне интересе одбрани. Али њој дати право, да може једном простом наредбом уништити једну школу, *ако се њој учини*, да та школа вређа државне интересе, то је и сувише много и опасно. Пре свега влада је у сваком случају и тужитељ и судија. Она се може показати пристрасна или видовита, па ће опазити и тамо неку опасност, где такве и нема, и на основу **свог уображења** може она уништити вероисповедну школу. То је нека ванредна мера, а таке су увек опасне и врло често неправедне. Тим наређењем вероисповедне школе постављене су у ванредно стање. Један неповољан извештај државног надзорника, један оштрији ветар и вероисповедна школа престала је живети. Министар не мора тражити да се кривица докаже, да се злочин испостави; нека поверује каквој гадној денунцијацији, па је школа пропала и учитељ је остао без хлеба. Једном, који је учинио најгори злочин, мора судити редован суд, мора се водити истрага и доказати кривица; али вероисповедне школе остављене су на милост и немилост владину; она по свом ћефу суди о њиховом животу и она може по својој вољи вероисповедним учитељима ударити на чело жиг вечитог срама.

Је ли то праведно? Је ли уставно? Је ли слободоумно? Зар се тако поштује автономија толиких вероисповести у Угарској?

Ми немамо ништа против тога, да влада чува државне интересе. То је не само њено право, него и њена дужност. Испод *такве* контроле не ће ни једна вероисповест да се извије; али зато нису потребне ванредне и драконске наредбе, које скривају грдну опасност по дотичне вероисповести. То се све може постићи и редовним, законитим мерама, а нису потребне нарочите клаузуле у закону. Угарска влада је и онако у том послу и сувише ревносна.

Или је можда каква страшна опасност изазвала ове строге мере, којима се држава ограђује? Ко може тако што веровати? Та влада располаже довољним средствима, да увек зна, шта се у вероисповедним школама догађа и сваку невољу, кад би је било, може је у клици угушити. У осталом какве опасности може бити по државу у *основним* школама?! Влада надзирава оспособљење учитеља, она познаје школске књиге, води надзор над радом у школи — дакле опасности не може бити! И шта се с малишама може „опасно“ радити? Како се деца од 6—10 година могу наводити, да греше против државних интереса? Није ли така бојазан сама по себи смешна?

Исто тако велика је и она друга опасност, да влада може ону школу претворити у државну, коју држава потпомаже с више од 60 фор. Вероисповедне школе почивају на закону, који има свог корена у начелу уставне слободе, грађанске и народне равноправности и верске трпељивости. Па зар наопако да се примена тих великих начела, које треба да су светиње у свакој сувременој правној држави, да се условљава од оне худе материјалне државне потпоре? Је ли то праведно и племенито једном руком дати а другом одузимати. Држава својом материјалном потпором из својих богатих средстава треба да подупире просветни развитак разних вероисповести, које опет припомажу, да држава *може* располагати с богатим средствима. Кад се раздељују терети, сви су грађани равноправни, тако и држава треба да све потпомаже тамо, где се потреба укаже. Кад држава на Будимпешту троши милијоне, ваљда и православна вероисповест може годишње добијати неколико хиљада на своје црквене и просветне цели. Али ми видимо, да се и та слаба и недовољна потпора везује за таке услове, да ће нам сваки залогај од тог поклона пресести. Џаба ти и потпоре, која нас може у главу утући! Све кад би та потпора била и нека *милост*, све кад би ми били и неке парије, које се само трпе у земљи, и онда би обична пристојност налагала, да се *великодушно* даје. Али „витештво“ угарских државника има своје особите назоре о справедљивости и племенитости.

Овај закон нарочито је опасан за оне вероисповести, које имају задатак да чувају и народност својих верних. То важи за Србе и Румуне.

У горњој кући угарског сабора, румунски архијереји код расправе овог закона вршили су своју дужност у пуној мери. Сви су говорили и бранили своју цркву и свој народ.

А где су српски архијереји? Њихов се глас није ни чуо. Бадава их је гроф Зичи позивао; њих нема. Они не слушају глас своје савести, која би им налагала, да се заузму за свој бедни народ; они се не обзиру на обвезе своје дужности, која им заповеда да истрају на сваком месту, кад треба бранити своју цркву; они се не осврћу на ону деликатност њиховог положаја, која би им саветовала, да подупиру своју румунску браћу. Њих нема, па нема. Не обзиру се ни на традиције, које су наследили од својих предходника. Како су некад Станковић, Рајачић, П. Живковић, Маширевић, Нака и т. д. у „угарској дијети“ знали бранити своју веру и своје стадо? Све то нема по њих вредности; они су непомични као камен, и хладни као лед. Наше невоље до њих

ЛИСТАК

Човечја чула и умност.

I.

И човечји дух ради материјом — као и сваки физички радник. Без материје нема твари, нема делања. Материја, која духу стоји на расположењу, то су појаве у свету, појаве, које опажамо својим чулима.

Чула су први учитељи човечји. Кад погледамо мало дете и његово развијање, видећемо јасно ову слику: док детету не ојачају чула, да могу да приме појаве света, дотле је душевна снага детиња толико као нула, нема је.

Доцније се дете, као што кажемо, буди. Шта то значи? Значи да су чула почела ојачавати па већ могу гдекоју појаву да приме у себе, и тако слике тих појава пружају мозгу, да их обради, да им даде форму, дакле ојачала чула доводе у мозак материју, да с њоме може мозак да ради.

Не мисли се о човеку као пре. Пре се судило, да човек већ по рођењу доноси собом извесне слике као неки садржај душе, и само се чека, да се тело развије, па се онда појављује радња духа. Научници (Локе) показаше и доказаже, да је човечја душа по рођењу само *tabula rasa* т. ј. празан лист, на ком још ништа нема написано, и тек искуства, или опажање света чулима исписује тај лист, па буде на њему оног, што су чула исписала. Нема у човеку, у уму његову ништа, што није било у чулима, што није дошло кроз чула.

Човек, дошав на свет, донео је само осетљиве органе и мозак, који је подобан за примање чулних слика. Но самих *слика*, *појмова* или урођеног *суђења* — тога свега нема у човека, док не прими материје из спољашњег света.

Искуство, и посматрање, то је што развија човека. Човечја чула су они канали, кроз које улази сваколика храна за наш дух; човечја чула су извори свегаколиког осећања, жалости му и радости.

Па кад чула имају такву важну улогу, кад су она управ реке, од којих набујава море — мозак, који је центрум свега душевног рада, онда је право што се у данашњем васпитавању и настави толико пажње поклања чулима, и право ће бити, да се и ми по могућности позабавимо том темом.

Русо је згодно казао, да су чула посредници мисли, и чувари нашег телесног живота. Кад негујемо чула, то значи, да поправљамо или желимо поправљати наше телесно стање и нашу умну снагу. Од тога много зависи, како наша чула раде? Ако добро раде чула, онда ће представе, које добивамо из спољашњег света, бити јасне, и према том и појмови, мисли наше бити јасне и чисте, иначе, кад се чула не увежбају доста, онда ће представе бити бледе, те тако и наши појмови биће нејасни, збуњени. У том се и састоји разлика међу човеком, који уме и који не уме мислити. Први има бистре, јасне слике, јер их је помоћу извежбаних чула унео у свој мозак, а други није унео чистих слика и представа, почем му чула нису била добро увежбана.

Све се на свету мора учити, па се само оно и може знати, што се учило, и оно се може знати *добро*, што се учило *добро*. Истина, да човек и сам од себе научи употребљавати своја чула, као што научи и говорити, али као што видимо разлику међу говором, да наиме неко говори лепо, јасно, лако и тачно, други пак збуњено, неразумљиво и тешко, што зависи од учења и вежбања, — тако се морају и чула вежбати и учити, да гледајући добро видимо, слушајући добро чујемо, разумевајући добро разумемо.

Дивљи народи су вернији остали својим првим учитељима, чулима, а ми, изображенији народи мало помало удаљисмо се од њих, те своје знање оснивамо највише на књигама. Невероватно је, готово, до ког савршенства и снаге вежбањем може једно или друго чуло да се успне; но с друге стране видимо и то, да чуло кадгод услед невежбања, може да сасвим закржљави, отупи. Ради примера да погледимо само на чуло вида, како је оно развијено у пастира или морнара, који се вежбају у пространом пољу и на широком мору, а какав је вид у ученика или научњака, који седе затворени међу четири зида. Хоризонт ока стоји без сумње до вежбања. Велики песник, Гете, који је осим песништва био и велик научњак, и то натуралиста, говори негде, пишући о бојама, како они, који слажу мозаик-слике у Риму, имају готово невероватно развијену осетљивост за боје. Неких 15.000 главних боја, и у свакој боји још по 40—50 нијанса, могу да разликују очи оних мајстора, дакле до 750.000 различитих боја може један човек да разазнаје! Тако исто и раденици у фабрикама разликују боју вуница и према томе могу да их слажу на најлепше ћилимове. Или они, који порцелан бојадишу. Они морају да познају сваку боју и то како изгледа пре печења судова, а како изгледају док су влажне па према томе их само умеју слагати и судове бојадисати.

На супрот овом имамо у обичном животу примера, како неки људи не могу да разликују ни неколико главних боја. Дакле су слепи код очију!

Заиста, што више вежбања, више је опажања и више разумевања. Колико слика има у мозгу човека са извежбаним чулима, а колико у човека с неизвежбаним чулима!

*

Сваки створ има једно главно чуло, које га води у животу. Људима је главно чуло *вид!* Зато је, да ноћу палимо свећу, да можемо трпети мрак. Како се човек несигурно креће по мрачном простору, а како лако по осветљеном! Јер је човек тако научен на вид! — Животиње, н. пр. пас, тице, већином се служе чулом *мириса*, дакле оним чулима, које смо ми кан-

не допиру; наше јауке они не чују; наше ране они не виде. За политику угарских државника немају очију, они гледају непрестано само ону вагу, која одмерава њихову власт над народом. Према „горе“ они не разуму да се исправе. . . И такав епископат, као што је наш, сме да тражи, да српски народ своју судбину постави у њихове слабе руке!

Румен стида удара нам у образе, кад уочимо ове наше јадне прилике, а бол нам стеже груди, кад видимо како смо несретни и како смо напуштени од својих природних заштитника.

Српски архијереји — жалости наша, где сте ви да нас заступате и браните?!

Румунски архијереји учинили су своје. Слава им! То им и ми радо довикујемо, кад не можемо нашима; честитамо и једноверној браћи, кад су сретни, да имају архијереје пуне родољубивог пожртвовања, племените воље и пастирске смелости. *Таким* архијерејима поји се из пуних груди и радосним срцем: *Ис поли еши, десиоша!*“

Нама пак остаје да се тужно питамо: Где сте ви, српски архијереји?!

Споменик Сави Текелији.-

Ниже саопштавамо записник збора Текелијиних питомаца, који је одржан у Земуну први дан Духова и који нам је послан штампања ради.

Збор је, као што видимо, врло озбиљно схватио питање, како Текелијини питомци да изврше дело пијетета према незаборављеном добротвору. Он је ово питање оставио отворено, да се измењују мисли, па да се ова ствар може доконати, кад се одржи скупштина питомаца, која ће у Новом Саду бити сазвана.

Ми се радујемо, што је овај збор са своје стране припомогао, да се цело питање свестрано претресе и да се уједињеним силама постигне повољан резултат, те је тако отклонио све, што би могло спречити споразум и успех.

С оном добром вољом, која је владала на земунском збору, моћи ће се у Н. Саду постићи, да се изнађе пут, како да се најлепша пошта укаже великом добротвору Саву Текелији. Донде би свакојако требало, да се ово питање озбиљно и свестрано претресе, те да збор у Н. Саду може радити на спремљеном земљишту.

Записник земунског збора гласи овако:

Записник

јавног збора бивших Текелијиних питомаца, држаног у Земуну 16. (28.) маја 1893. године.

Присутни г. г. Јован Ђорђевић проф. велике школе, Васа Ђурђевић потпредседник хрватског сабора, Др. Љубомир Радивојевић лечник, Др. Љубомир Гаћански адвокат, Др. Љубомир Ненадовић лечник, Др. Тоша Недељковић адвокат, Др. Јован Туроман проф. велике школе, Др. Светозар Димитријевић адвокат, Др. Милан Јовановић Батут, Никола Павловић вел. бележник, Др. Мита Манојловић лечник, Др. Павле Марјановић адвокат, Др. Пера Марјановић лечник, Светозар Дамјановић управитељ.

Пошто је сазивач присутне поздравио и свој познати предлог образложио, изабрао је збор себи за председника г. Др. Љубомира Радивојевића, а за перовођу г. Дра Миту Манојловића.

За тим се приступило дискусији, те је збор, након подуже пријатељске измене мисли, донео једногласно ову одлуку:

Збор овај одобравајући замисао, да се питомци одуже спомену свога духовног оца, Саве Текелије, на начин, који најбоље одговара интенцијама нашег општег добротвора, бира из своје средине одбор од пет лица, који ће спремити материјал за дискусију о тој замисли, и да га изнесе пред скуп питомаца, који ће се састати о скупштини Матице Српске у Новом Саду ове године.

За чланове тога одбора изабрани су једногласно г. г. Др. Љубомир Радивојевић, Васа Ђурђевић, Др. Љубомир Ненадовић, Др. Тоша Недељковић и Др. Милан Јовановић Батут.

У Земуну, 16. (28.) маја 1893.

Председник збора
Др. Љубомир Радивојевић с. р.

Др. Мита Манојловић с. р.
деловођа збора.

Угарска делегација пред краљем.

Њег. Вел. краљ Фрања Јосиф I. примио је 15. (27.) маја о. г. угарску делегацију, коју је предводио председник јој гроф *Аладар Андраши*, који је управио на краља овај говор:

„Ваше царско и апостолско краљевско Величанство! Најмилостивији Господару! Делегација коју је угарски сабор за 1893. год. изаслао ради уставног саветовања о заједничким пословима, означеним у XII. зак. чл. од 1867. г. изилазећи пред милостиво лице Вашега Величанства даје препокорно израза својој непоколебимој верности и љубави према личности Вашег Величанства.

Ваше Величанство! Ми се сад у повољним приликама можемо латити да решимо задатак, који нас чека, јер од дуго времена имамо неопходни услов за душевно и материјално развиће земље, имамо благословени мир, *и сви су знаци, да ће Вашем Величанству поћи за руком, да га и даље одржи и да отклони опасности, које можда иреше.* Ми знамо, да ми за тај благословени мир у првом реду имамо да благодаримо владалачким особинама В. Величанства; тај је мир осигуран за нас под условима, који се слажу са достојанством и интересима монархије и даје нам тако времена и прилике, да своје делање употребимо само на то, да доведемо у ред и развијемо своје унутрашње прилике државне. Но и стране државе знају, да се В. Величанство у првом реду држи уставних закона и да се очински брине за напредак благостања народног и виде у мирољубивости В. Величанства јак ослонац мирнога развитка.

Те повољне прилике нас не ослобађају дужности, *да са иожртвовањем ириносимо одржању и развијању наше обранбене снаге* — у колико то захтева наш положај као велесиле —, те да тиме образујемо силну државу и да будемо противници, што страха задају, и савезници, које свако тражи. Наша готовост у принашању материјалних жртава обазираће се, као и до сада, само на материјалне интересе народа, што плаћа порезу; нас ће у послу одушевљавати она неуморна радљивост, којом се В. Величанство увек лаћало државних послова.

Нека је сада допуштено, да као топлу молитву, што нам од срца иде, изразимо своју жељу, да Бог Угарске одржи В. Величанство много и дуго у најбољем здрављу.“

Те речи су пропратили делегирци бурним и дугим: живео!

Њег. Величанство благоизволело је овако одговорити:

„Са искреним задовољством примам Ваш израз верне оданости и изричем Вам за то Своју срдачну захвалност. Прошло је само неколико месеци, од како сте се последњи пут били искупили на саветовања у делегацијама. *Од што се доба иолитички иоложај није ни у чему ироменио. Наши иријашељски одношаји према свима велесилама нису се ироменили*, исто тако као што срећом нису ослабљене *ни остале иовољне иилике* за даље одржање мира.

С друге стране није се положај ни тиме променио, *што Моја влада у интересу сигурности и иотиуне способности монархијине за одбрану држи за своју неопходну дужност, да систематски даље развије организацију и спремност војске и ратне марине.*

Ратна управа се трудила, да у предлозима, о којима ћете Ви решавати, одржи своје захтеве за војску и ратну флоту у оним границама, које допушта наше финансијско стање. Ти захтеви имају за мету своју развиће и појачање, које је признато за нужно већ годинама и које се мора спровести у свима гранама војеним, али се поред тога узела у обзир сходна подела терета на идуће године, како би се осигурала непомућена равнотежа у државном газдинству. Засебно образложење прорачуна за 1894. год. износи пред Вас поступак у овом делу.

Трошкови око управе Босне и Херцеговине ће се и ове године покривати из сопствених прихода тих земаља.

Уверен, да ћете ревносно и родољубиво, као и увек, узети у претрес предлоге, који су пред Вас изнесени желим успешна исхода Вашем раду а Вас срдачно поздрављам!“

* * *

После престолног говора у угарској и аустријској делегацији држао је краљ обични *серкл* разговарајући се са делегирцима. Са српским патријархом *Георгијем Бранковићем* разговарао се краљ о мирној ситуацији и о изгледима на жетву. Са *Светозарем ил. Кушевићем* о страначким приликама и изгледима на жетву у Хрватској и Славонији. Делегату *Ђорђу Ђурковићу* изразило је Њег. Величанство жељу, *да српски народно-црквени сабор срећно сврши свој задатак око уређења автономије.* Са хрватским делегатом *Николом ил. Црнковићем* говорио је краљ о последњим накнадним изборима у Хрватској.

Врло је упало у очи, што краљ није *ни с једним* Младочехом проговорио ни речи. Кад је министар-председник *гроф Тафе* представио Младочехе-делегате: *дра Масаржика, дра Херолда* и *дра Пацака*, краљ је само рекао: „Добро, знам!“ и пође даље. Бившег Старочеха, а сада Младочеха *Адамека* упитао је краљ: „Такође сте у делегацији?“ Мисли се, да краљ негодује, што су Младочеси употребили крајње средство у ческом покрајинском сабору. У вече 17. (29.) о. м. био је у двору велики пријем, на који дођоше сви делегати, само Младочеси не дођоше.

Држање румунских епископа у горњој кући угарској.

У седници горње куће угарског сабора од 17. (29.) о. м. решавало се о зак. предлогу у погледу плате вероисповедних учитеља. Пре смо говорили, колико је тај предлог опасан по наше вероисповедне школе. Румунске владике знајући важност тог зак. предлога сложно су устале против њега; њих тројица: Митрополит *Мирон Роман*, епископи *Јован Мецијан* и *Никола Попеа* изнели су све опасне последице тога зак. предлога по вероисповедне школе православне. Ево њихових говора:

Епископ **Јован Мецијан**: Високи Доме! Међу многе и тешке задатке једног епископа спада без сумње и то, да брани права своје цркве свагда и свуда, где види, да су она повређена и да их на позваном месту заступа. Па пошто ја видим, да овај предлог вређа права моје цркве, сматрам за своју дужност, да против њега подигнем своју реч и да молим високи Дом, да заштити права моје цркве, која су доведена у опасност. Ја то не чиним само у интересу своје цркве, свога свештенства и верних, него и у интересу своје миле домовине, ја то не чиним само као епископ, него и као члан вис. Дома и због тога, што носим за то велику одговорност. Морам пре свега изјавити, да нисам против побољшања учитељских плата, јер ја сам то и у својој дијецези наглашавао, као што и начелно не само да нисам против тога, него шта више желим, да наше сиромашније школе добију државну припомоћ, јер и сиромашнији људи доприносе одржању државе. Али противан сам оној одредби у предлогу, којом држава од сада осигурава себи много већа права над вероисповедним школама, које се потпомажу са више од 60 фор., него до сада.

Такав захтев државин нити је праведан нити је пробитачан. Није праведан, јер је држава обвезана, да сиромашније вероисповедне школе по потреби потпомаже, а да за то не ускраћује права вероисповести, које држави чине много и добрих услуга. Захтев није пробитачан, јер по њему треба држава, ако н. пр. вероисповест плаћа 240 фор. а држава само 60 фор., једнака или чак још већа права да захтева, него вероисповест. Осим тога вређа тај предлог автономно право цркве и тиме слаби углед вероисповести; природна последица тога је пак опадање побожности у народу, а то шкоди државним интересима. Кад бацимо поглед на оне државе, у којима вероисповест нема никаква или врло мало утецаја на школу видећемо, да се тамо шире социјалистичке и друге таке несретне идеје, а то не могу да спрече ни најсилније владе. Кад се према том примети, да код нас свака школа има учитеља веронауке, не сме се испустити из вида, да за два часа недељно ни најбољи вероучитељ не може онолико створити, колико може порушити у осталих 30 часова учитељ, који се не брине за веронауку.

На примедбу, да држава мора имати право надзора над школама имам да подсетим, да осим права, што се траже овим предлогом, држава у погледу вероисповедних школа има и врши већ довољно право надзора, почевши од министарства кроз управни одбор и школске надзорнике па све до посетилаца школе. Осим тога овај предлог крњи и један црквени основни закон, а то је XXXVIII. зак. чл. од 1868., јер овај закон признаје вероисповестима право, да одређују плату својим учитељима, а овај предлог установљава минимум плате редовних

да понајвећма занемарили. Јер колико има људи, који имају добро *чуло* мириса! И који имају, колика му је снага! Што ми намиришемо, то мора баш јак, пријатан или непријатан мирис бити, — ал како се разликује од нас у том погледу н. пр. ловачки пас, који по трагу познаје, куд је протрчао зец, или гладан курјак, који по трагу њњуши, куд су скоро прошли људи, да их може гонити. Како јако може да буде чуло мириса у животиња, нека послужи овај пример. За битку код Фарзала међу Цезарем и Помпејем 47. г. пре Хр. има у историји забележено, да су после битке чак из Азије долетали крагуји на задах од непокопаних лешина погинулих војника! Човек ни схватити готово не може толику снагу мириса. А зар не би добро било и човеку, да има развијен мирис, те да може осетити, нпр. јело, што кажу чим га узме под нос, је ли свеже није ли, или биљку, је ли јој мирис отрован, није ли? Или не би ли нам било на корист, да можемо осетити, е да ли у ваздуху, који нас окружује, нема отровних делића? —

Научити чуло, да с *пажњом*, с интересом опажа предмете и појаве, то значи неговати, вежбати чула. Јер кад видимо на примеру, који напред напоменусмо с бојама, или, да се послужимо новим примером, кад видимо, како извежбано око златарево између два дијаманта или два комада злата, која нашем лаичком оку изгледају потпуно и сасвим једнаки, одмах разликује, које је скупљи дијамант, које је чистије злато, то је доказ да је *вежбање* у том послу учинило чула *способним*, да разликује облик, боју, сјај, линијице на телима и онда, ако на први поглед сасвим једнака изгледају. —

А сад да пређемо на поједина чула, да им видимо улогу и међусобну свезу.

Пет су чула свега: Пипање, кус, мирис, вид, слух. С тих пет чула човек уноси све појаве спољашњег света у свој унутрашњи свет. Тих су пет чула, кроз које улазе надражаји у мозак, па га покрећу, да ради. Разуме се, да је овде реч о нормално развијеном човеку, са свих пет чула. Али има случајева, да је већ по рођењу у овог или оног једно или друго чуло било са свим неразвијено, неспособно, било кржљаво. Дивна је свеза, која постоји међу појединим чулима. Је ли једно чуло у кога слабије, оно је обично накнађено бољином другог. Природа се некако зар стара, да у развитку човећијем не буде велике нехармоније! — Но на то ћемо још доћи. А сад да се позабавим појединим чулима.

Почећу као што у напред напоменух на прво место, чулом *пипања*. Оно би по природи ствари требало истаћи прво најсавршеније чуло, вид, но може се и овакав ред узети.

1.) Пипање је оно чуло, које је, да тако речемо, најсвестраније, и некако опште. Најчешће нам треба. Погледајмо само како стоје чула једно према другом. Док за остала чула имамо засебите органе, чуло пипања налази се *свуд* и *свуд* по површини тела, а највећма је распростртa мрежа пипања на оном дивном уду, којем је име рука (шака).

Шака се састоји из прстију, из тих *иолуга* како их неко згодно назва, које пипају предмет па тако допуњују опажање другог којег чула. (Проба: храпав предмет видим и опипам; кад храпавост опазим боље?) Прсти су тако удешени, да се сасвим приљубе уз тело, које обухватиш, па је наша свест тако потпуно сигурна — да ли је нешто глатко или храпаво, меко или тврдо, хладно или вруће и т. д. (Можеш гледати *оком* какав предмет недељу дана, самим оком нећеш опазити и схватити поменута својства тела.)

Философ *Аристотел* је с правом рекао, да је рука орган над органима, јер је рука велик помагач умности. Могли би запитати, е да ли је савршено уређење што се на руци налази баш пет прстију, или би било можда *боље* да имамо више прстију? *Религија* нам у том погледу одговара. . . Знамо шта: Да је грех о таком чем и размишљати, јер би то било критиковати творца. — Но ипак се нашло философа, који су о том мислили и казали свој суд. *Бакон* је казао, да би с већим бројем прстију растао и њихов посао, њихова услуга, и тако изгледа да нам неби било на шкоду имати више прстију. . . Али — да махнемо то.

Свак од нас зна ценити услугу руке, дакле услугу чула пипања. На што се све не послужујемо пипањем? — Већ потакох свезу међу чулом вида и чулом пипања. Пипање је учитељ и контролор вида. Оно о чему нам око не може да даде тачна извештаја, о том нас извештава пипање. Пипањем меримо и упоређујемо даљину, пипањем се уверавамо о облику или о обиму тела: једном речи силне појаве спољашњег света улазе у наш унутрашњи свет помоћу чула пипања.

Свеза међу видом и пипањем је та, да видети значи из далека пипати, а пипати значи из близине и сасвим добро видети.

Докле се може дотерати у пипању, можеш видети у различитим занатима. *Иглари* буше оне ситне ушке на игли још ситнијим бургијицама; па ма како да брзо раде, опет погоде рупицу. Али куд ћемо лепшег примера, него свирање н. пр. на клавиру. Како сигурно напипа вешт свирач на коју му тасну ваља ударити! — Русо је казао, да пипање донекле може заменити и слух: кад прст метнемо на жицу инструмента, онда из дрхтања гласа, које дрхтање се осећа у руци, можемо разазнати ако не арију, али бар толико је ли *висок* глас или *низак*.

Пипање у човека дотерало се и дотерује цивилизацијом све више и више. Извеђбан човек дапас разликује, чим опипа материју, е да ли има у њој вуне, или има ли у свили памука. — Или да у чему је вештина добре домаћице или добра кројача, кад пресуђује квалитет материје?

и помоћних учитеља и даје учитељима права на извесне петогодишње повишице плате, у кратко: не одређују плату учитељску вероисповести, него држава. За тим закон од г. 1868. признаје, да вероисповести могу саме себи бирати учитеље, а предлог наређује, да, где држава приноси плати ког вероисповедног учитеља више од 60 фор., држави тамо припада право, да утече на избор учитеља, и то у извесним случајевима правом наименовања, а у другим правом уништења избора. Најпосле закон од 1868. г. признаје вероисповестима право суђења над учитељима њиховим, а предлог овај осигурава држави велики утецај на дисциплинарне прилике вероисповедних учитеља. Шта више, закон од 1868. г. само онда захтева, да се која вероисповедна школа претвори у комуналну, кад која вероисповест ни после трипуташње опомене после сваке опомене за 6 месеци не уклони недостатке, који се буду опазили у њеним школама, а по овом предлогу држава, не позвавши трипут вероисповест има права да претвори вероисповедну школу у комуналну, кад се плата учитеља ма из ког узрока не може исплатити.

Ја нећу високом Дому досађивати набрајањем осталих одредаба, које вређају права вероисповести, јер се и из овог до сада јасно види намера предлога овог, да што више окрње права наше цркве. Држим само за своју родољубиву дужност, да поновим оно, што сам рекао и приликом зак. предлога о дечијим забавиштима, а то је, да овај предлог као и онај закон задаје највеће бриге и јаде мојем свештенству и вернима, као што се то јасно види из наше и иностране штампе, јер моје свештенство и верни су уверени, да *такви зак. предлози треше њиховом најдрагоценијем благу, основи њиховог развитка.* Надам се, да ми вис. Дом неће замерити, ако додам, да су румунски народ и његово свештенство као и мађарски сародољуби им научили *не само љубити своју отаџбину, него и свој матерњи језик и веру.* И њих ће увек болети, кад год им се нападају та најдрагоценија блага, као што се чини у овом предлогу.

Баш с тога држим и ја и моје свештенство са вернима, да је дошло време, да влада већ сада усрећи повољнијим законским предлозима румунску народност, која је већ судбином позвата, да у тешким временима и критичним приликама буде најприроднији савезник мађарском народу; то би било не само у интересу моје народности, него и у интересу моје миле домовине. Ја мислим, да само отаџбина може имати отуд користи, ако влада поднесе такве зак. предлоге, који ће задовољити очекивања свију грађана ове отаџбине а не само таке, као што је овај зак. предлог, који осим тога, што поново оптерећавају један део и онако преоптерећеног народа, још вређа и најважније животне интересе његове. Не примам предлог.

За тим је говорио реформатски владика *Карло Сас*, који полемише с Мецијаном, а за њим устаде да говори

Епископ **Никола Попеа**: Високи Доме! Ја признајем, да сам се тешко одлучио да узмем реч, јер сам у напред могао знати, да се моје речи, ма како оправдане биле, неће узети у обзир, као што се на наше речи већ хиљаду пута не обазреше према овој струји, која као да влада данас у нашој отаџбини. *Ја баш за то и ма да не знам хошћу мађарски, хоћу да рекнем неколико речи о овом предлогу, јер ми не допушта дужност, да ћутим онде, где се сирема у законима нов нападај на наша права, автономију наше цркве и наш културни развитак у опште.*

Ја то чиним и за то, да се не каже, да ми своје тужбе не износимо на позваном месту. Ми смо то чинили, кад је требало, али на наше се тужбе на жалост никад није обазирало због ове садање струје. Они закони, који су донесени у интересу немађарских народности и њихових вероисповести, изгледа да су само за то ту, да се не изврше или да им каснији закони одузму важност. Доказ је за то познати закон о народностима, који као да је с тога створен, да га одмах метну и ad acta. *То исто доказује и формално узакоњење источно-православне цркве,* у којој се признаје овој право самоуправе у школским стварима. И 38. §. школског закона од 1868. г. признаје вероисповестима право, да дижу себи школе и да их издржавају, да бирају саме учитеље, којима плату и учевни план саме одређују, а тако исто врше над њима и дисциплинарну власт. Но сва та права мало по мало скучише каснији закони и наредбе и тако је школска автономија вероисповести осетно ограничена.

Па кад ми мишљасмо, да је то већ врхунац државног утецаја на наше школе, долази овај зак. предлог, који брише и последње преостатке школске автономије наше цркве. Овај предлог de facto уништава школски закон од 1868. год., јер он приморава вероисповести на минимум и на квинквенале; и ако вероисповести не могу платити тај минимум, губе своје право вероисповедне наставе и тиме ће цркве постати форум за инквизицију и извршни орган државни. Пооштрењем, што га је донела заступничка кућа, опуномоћава се влада, да под изговором противдржавног правца сваку вероисповедну школу ма кад може затворити. На што та неправедност према вероисповестима и њиховим школама? За што нам се даје једном руком а другом узима? Како може бити у једној правној држави, у Угарској, закона, који се тако косе један с другим на очигледну штету народа и њихових вероисповести? Зар следбеници разних вероисповести и понаособ источно-православне цркве нису такође синови наше отаџбине? Не жртвују ли и они крв и имање за одржање и заштиту наше заједничке отаџбине? Мотивација зак. предлога је по моме мишљењу и као што се види из мојих питања сасвим неоснована. Јер кад ја то исто добро праведније могу учинити, ко ме може приморати, да исто толико издам као и који други?

Кад се на пр. у карансебешкој дијецези могу добити добри и оспособљени учитељи за мање од 300 фор., од куда може држава приморати, да се више плаћа? Какве цели има то приморавање? Не треба се обазирати на плату, него на исход наставе. Вероисповести никако нису противне побољшању учитељске плате. Шта више то нико не жели, као што то сведоче плате вероисповедних учитеља, које расту очигледно, и ако постепено и сходно материјалном стању вероисповести. Вероисповести доприносе, као што је већ признао г. министар просвете у доњој кући, знатних жртава на пољу наставе. Но изгледа, да се овде не ради толико о настави и платама учитељским, колико о оној струји, коју сам ја већ разложио и *која, по свему судећи намерава да претвори или помађари немађарске народности. То ће тешко успети за руком у просвећеном 19. веку,* где народи имају већ свој сопствени народни осећај. Исход ће бити, да ће се јавни расположај опет узбунити и *да ће се међу различитим народима у овој држави опет распалити мржња и непријатељство,* у место тако потребног мира и хришћанске љубави. Молим, да се замисле жалосне последице овог зак. предлога и да у овој држави има и других народа, који имају права и воље, да одрже свој језик, карактер и просвету.

Св. Стеван је сам рекао: Regnum unius linguae indebile et fragile est (држава, у којој је само један језик, слаба је и трошна). Већ тада је живело више народа у овој држави, али онај мудри краљ је поштовао њихов језик, јер је знао где лежи сила државе, да народи нису ту за државу, него држава за народе. Таке се намере косе и са законима, који постоје и који се морају одржавати, као што рече једном Фрања Деак. Високи Дом треба да се сети и оних свечаних обећања, која су народностима чинили у више прилика најодличнији државници у земљи па и сам сабор, кад се мађарски саграђани наши осећаху угњетенима. Не треба заборавити ни на свето и слободоумно начело, које је објављено знамените 1848. г.: Слобода, једнакост и братство, а ни на ону библијску изреку: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. (Што не желиш да теби буде, не чини ни ти другоме). Не примам предлог.

Митрополит **Мирон Роман**: Усуђујем се пре свега, да Његовој Ексцеленцији г. председнику приметим, да данас православна црква има други дан Духова; према томе било би целисходније, да се за данас заказана седница држала неколико дана пре или касније. Ја мислим, да то није учињено тако хотимице и да у будуће источно-православни чланови горње куће неће бити у тако незгодну положају. Прелазећи на сам предмет примећујем пре свега, да у овом зак. предлогу има и таких наредаба, које спадају ван оквира његова. Овде се не ради о побољшању учитељске плате, него тај предлог говори и о том, да држава поставља учитеље у звања им и о евентуалном дисциплинарном поступку, који се има спровести против учитеља.

Усуђујем се приметити, да намера овог предлога није толико побољшање учитељског стања, колико скучавање или боље рећи рушење автономије цркава, које носе на себи народно обележје. *То доказују гласила јавнога мнења, која већ сада ликују, што се тим законом осуђеђавају све тежње неродољубивих народности.*

Али за што су немађарске народности неродољубиве? Ваљда за то, што незнатан део народносне интелигенције пише жестоке чланке по новинама или приреди политичке демонстрације, кад види да су у опасности интереси народности? *Или можда с тога, што неће да се отпаде од свога народног карактера, свога језика и прадедовских обичаја и неће да се претопе у мађарску расу и баш у мађарску просвету?*

Што се тиче првог разлога, то се може на други начин помоћи ствари, ако је опасна, а да се не дира у црквену автономију. Што се тиче другог, томе се апсолутно не да помоћи; јер код нас је народна самосвест у свима слојевима народа нашег ухватила тако дубока корена, *да се она ни васпитањем, ни школском наставом па ни силом не може искоренити.* Автономију румунско-православне цркве сматрам ја као основни закон, који је дат нашој цркви, како би се тим осигурао Румунима, који суревњиво чувају своју народност, сигуран — да речем — породични живот бар у цркви и школи. Није ни пробитачно ни право а ни целисходно вређати таку основну установу школским законом.

Прилике у црквама мађарске *народности*)* су са свим друкчије. Интересе тих цркава чува и потпомаже сама држава; румунско-православна црква пак била је до сада изложена свакојаким незгодама само с тога, што она не припада мађарској *народности* и у будуће ће се, као што изгледа, услед овог закона поступати с њом и одвише мађински. То као да наговешћује та прилика, што се Њ. Е. г. министар, пре него што су утврђене појединости овог закона, споразумео са протестантским црквама, а на румунско-православну није се ни осврнао.

10. §. предлога је тако нејасно састављен, да се тако може тумачити, да су вероисповести и онда дужне давати помоћ, што је одређена за школе, ако оне своје вероисповедне школе или саме напусте или ако их држава затвори. Таково тумачење пак било би просто неправедна запљена имања. Осим тога мислим, да §§. 9. и 18. незгодно одступају један од другог. Јер први даје сиромашним општинама деветомесечни рок да подигну учитељске плате на потребну меру (т. ј. на 300 ф.), а моћна држава у 18. §-у узима себи 3 године времена, да учитељску плату допуни државном припомоћи.

*) „Magyar *nemzetiség*“ рекао је митрополит Роман, на што се Мађари страшно ражљутили, јер они увек пишу и говоре: „magyar nemzet“ (мађ. народ). — Ур.

Препоручујући пажњи вис. Дома споменицу, што га подноси источно-православни епископат изјављујем, да не примам предлог за подлогу специјалне дебате.

Политички преглед.

— **Делегације**. I. *Угарска делегација* је држала 13. (25.) маја седницу, у којој се конституисала и у којој су изабрани одбори. Председник *проф Аладар Андраши* заузевши председничку столицу говорио је о раду прошлих делегација па је мишљења, да од то доба није наступило повољније стање, тако да ће се и сад морати учинити велики издатци за војску. За потпредседника изабран је *Коломан Сел.*

II. *Аустријска делегација* имала је истог дана своју прву потпуну седницу, у којој се делегација конституисала. Изабрани председник *кнез Виндишгрец* у свом приступном говору захваљује на поверењу и наглашава, да је мир осигуран и да наша монархија живе у пријатељству са суседним државама. За потпредседника изабран је председник пољског клуба у аустријском сабору *витез Јаворски.*

Министар иностраних дела подноси заједнички државни прорачун. *Пленер* предлаже, да се изабере прорачунски и петицијони (молбенички) одбор; прима се. Младочех *др. Херолд* констатује факт, да ове године *није изабран ни један заступник ческог народа у краљевини Ческој* у прорачунски одбор. Такав поступак је изазивање читавог ческог народа. Чеси ће извести отуд последице и обележити своје становиште у високој кући. *Пленер* напредно дрско одговара Херолду и Младочесима. Он вели, да су Младочехе хотимице изоставили и то с тога, што су они својим последњим понашањем у ческом сабору показали, да *не поштују парламентарни ред и пристојност (?!)*, па се овом приликом хоће да избегне свако опћење с таким људима (!). Младочех *др. Масаржик* одлучно протестује против таког начина. Сажаљева таку политику према Чесима. Делегирац Пленер никако нема права, да овде на такав начин изрече пресуду о понашању Младочеха у ческом сабору; говорник изјављује, да је председник дао повода оним призорима у ческом сабору, а не Младочеси. *Др. Херолд*: Заиста је нечувено у парламентарном животу, да вођа једне странке неће да опћи са заступницима народа, *који и у новцу и у крви приноси оним великим изнашцима, који се овде одобравају.* Ја питам министра ратног и иностраних дела, да ли су и они мишљења Пленерова и да ли и они прекидају свезу са заступницима ческог народа и према том и с ческим народом, који стоји иза својих посланика? Изјава Пленерова одјекнуће широм Ческе онако, како то Пленер није кадар ни замислити, и кад се он тужи на оно, што се збило, *још више ће се тужити на оно, што ће да буде.* То је мој одговор. За тим се развила о тој ствари жива дебата између Пленера, грофа Дајма с једне и Мла-

---

Погледајте шваљу, како ће од десетину врсти конаца једним опипљајем пресудити које је најфинији, најтањи конац. Кујунџија ће метнути парче злата на длан, па ће га оценити по тежини, или ће га опипати да ли је већма или мање гладак, и *тако* ће на сигурно пресудити финоћу злата. — На почетку овог столећа био је професор на универзитету у Кембрицу, по имену Сондерзн, који је ослепео наскоро по рођењу, а пипањем је изучио науке, прославивши се као математичар. За њега говоре, да је од гомиле медаља, поднесене му на пресуду, свагда тачно умео одлучити праве од лажних. — Или шта ради слепац на улци? Штапом се оријентује, куд да иде. — А ми? Зар ми кад се нађемо у помрчини, не пипамо руком по ваздуху или по предметима, и тако се оријентујемо?

Мало дете такође се служи рукама. То гради кућу, слаже камење, нагрће гомилу прашине, прави човека од снега, — као што су радили у старо време народи. — Та радња детиња, то је урођено вежбање чула. Кад девојчица научи шити лутки хаљине, умеће се после и за велике хаљине извештити. А мали несташко, који се научи у детињству туђи, пентрати, скакати, резати и сећи — тај се спремио за јунака или механичког раденика. Кажу за многе велике научењаке који су у различитим гранама наука били утирачи пута, већ у младости били пасионирани физички мајстори. Та и ми кажемо у животу: биће од њега т. ј. од детета добар трговац, касапин и др. кад га видиш да се у детинству сличним пословима радо бави. *Архимед* је сам правио своје вештачке справе, *Галилеји* своје дурбине, *Торичели* барометар. — А Михл Анђело, чувени сликар уметник, даље Кеплер, Њутн, Кивије, — научењаци, које цео свет зна, радили су многе механичке послове, прво у детињству, па онда и доцније.

Ко зна, би ли Едисон пронашао свој телефон, фонограф и т. д. да се није увежбао у механичном раду, те је могао пробати своју теорију у пракси? — Велики Петар, руски цар, постао је занатлија, и тако је упознао послове те врсте — и онда је на том основу умео правилно мислити о потребама народним и просвети његовој. —

Вежбање чула има дакле и своју етичну вредност.

В. Хиго је био *шаљивчар*, па кад се уморио од свог главног посла, од писања песама, он се лаћао механичког посла, да олакша души, јер у промени је велика сласт.

2.) Кус. — На другом месту споменух кус. Зашто баш на другом, има опет свог разлога. Кус је оно чуло, које се у детета најраније буди. Деца врло рано већ разликују, шта је слатко, шта ли горко. Русо је препоручивао, да се при одмеравању казни или награда ово може најзгодније употребити: не дати или дати деци слаткиша, јер волети слатко, то је *страст* дечја. — Зашто је пак да дете већ зарана разликује кус? том је разлог просто у самој материји усана и жлезда. Занимиво је и то споменути, да језик, као орган куса, не опажа свуд једнако кус јела, нпр. негде *сласт* осећа врхом, а *горчину* осећа кореном својим.

Но баш за то, што је материја усана и жлезда тако састављена, има ту последицу, да су деца врло велики пробирачи у јелу. Нарочито не воле слано и горко, а према неким јелима имају одвратност, идиосинкрацију, па их неће јести дуго година или можда и никад. Сваки од нас познаје у свом кругу кога, коме не треба ни на очи ово или оно јело, него радије ће остати гладан или јести самог хлеба. Само се по себи разуме, на овом основу, да је нечовечно гонити децу на такво јело, које им не годи, у жељи зар, да их одучимо, да не буду пробирачи. Но дабогме, да треба разликовати урођено гађење од вештачког, које је проузроковало мажење. Из овог јасно излази, како треба да судимо о начину васпитавања код старих Шпартанаца. Они су гонили децу да се хране увек истом и рђавом храном. Па коме Шпартанчету да није изишла на нос позната црна чорба, то свакидашње им јело! Али наука је показала, да *исто* јело, па још против воље увек јести не ваља. Такво храњење рђаво утиче и на карактер, а може и да физичке штете нанесе, — добију се грчеви.

3. Мирисање. Мирис или вањање је оно чуло, које стоји са кусом у сродности као вид и пипање. Оно каже, шта да избегавам, шта да примам ако се опасност другим чулом не може опазити. И мирисање се одмах буди у детету. Већ ваљда неколико дана по рођењу кадро је дете распознавати мирис. Међу мирисом и кусом толика је сродност, да н. пр. о дувану и дан данас научници не могу да јасно одговоре, еда ли је та велика страст управо жеља куса или мириса. — Мало дете зине, кад му поднесемо какав мирисав предмет. За што? Суди као, да што је мирисаво, да уједно мора бити и укусно! — Но у животу често није тако! И природа учи о том, види на цвећу. Мирисав цвет је често без куса, а безмирисна биљка кусна.

Но касно се развије мирис *до свести.* Оно код детета је само механичко. Доцније се мораш вежбати. Та колико примера, да и старији у неким случајевима не могу да разазнају, еда ли је нешто кус или мирис.

У животиња је, како већ споменусмо, мирис силно развијен. — Она зна по мирису, где има што је за њу опасно и према том се управља.

Како се вежба мирис — то је тешко одредити. Не треба претеривати ни овде, као ни у чем.

По Л. Фелмери и др.

Б.

дочеха дра Масаржика и Пацака с друге стране. Пошто је одговорено на некоје резолуције седница је завршена.

— **Угарски сабор**. Горња кућа угарскога сабора држала је последњу мериторну седницу своју пре одмора Први предмет дневног реда беше *решавање о плати вероисповедних учитеља*. Гроф *Ф. Зичи* предлаже, да се одгоди решавање, јер није ту примас нити владике, а и многи магнати су у Бечу. Али његов предлог буде већином гласова одбијен. Најважнији догађај у овој седници по нас православне је *мушко и достојанствено држање румунског митрополита и румунских владика*, који сложно устадоше против тог предлога, што иде на пропаст православних вероисповедних школа. Њихове говоре доносимо у целости на другом месту нашег листа. После говора румунских владика завршена је генерална дебата и министар *гроф Чаки* узе реч, да образложи свој предлог и да умири митрополита Романа. Минимум плате учитељске с тога се није подигао на 400 фор., што би се тим вероисповести оптеретиле. Рефлектујући на приговор румунских владика вели министар, да румунско-православна автономија никада не може доћи у опреку са земаљским законом, јер је та автономија изрично у дотичном закону од 1868. г. остварена између граница земаљских закона. Ово неће бити никакав изнимни закон против појединих вероисповести, па с тога га Румуни могу мирно примити. За тим је предлог примљен и у опште и у појединостима *са свима гласовима прошив три гласа румунских владика*. На реду је предлог *о сумарном поступку*, који потпомаже председник кр. курије *Никола Сабо*. После говора министра правде *Д. Силађија* буде предлог без примедбе примљен. Седница је тиме завршена у $^1/_2$4 ч. по подне.

— **Србија**. Службени лист публикује указ, којим се *Никола П. Пашић* поставља за изванредног посланика и пуномоћног министра српског у Петрограду. — Досадашњи отомански посланик на српском двору *Феридун-беј* отпутовао је у Цариград, а на његово место долази пуковник *Тевфик-беј*, који је до сада био додељен у војени кабинет султанов.

Новости из места
и из народа.

Нови Сад, 19. маја 1893.

— **Духови**. О духовским празницима била је у овдашњој св. саборној цркви свечана служба, на којој чинодејствоваху г. г. прота *Милан Ћирић* и ђакон *Георгије Видицки*. На служби је појао гимназијски кор под управом професора г. *Тихомира Остојића*. Красно и сложно појање наших гимназиста усхитило је сваку православну душу, која беше у цркви, а појање духовских стихира превазишло је својом лепотом свако очекивање. Други дан Духова био је на ченејским салашима храм цркве и том приликом су у тамошњој цркви служили службу божију гг. прота новосадски Милан Ћирић, парох Зах. Станковић и ђакон Георгије Видицки. На славу се искупило много српског света из Новог Сада, оданде из Ченеја и из околних српских села.

— **Излет новосадског срп. читаоничког певачког друштва**. Ово друштво отишло је у суботу на вече лађом у Београд, да проведе тамо први дан Духова. Присуствовало је на св. литургији у саборној цркви и слушало појање Станковићевог певачког друштва, имало је заједнички ручак у гостионици код Ајдук Вељка, а за тим се провело после подне у Топчидеру. Други дан Духова вратило се друштво јутарњом лађом натраг.

— **Гости**. У нашој средини бавили се преко духовских празника два одлична госта, српски књижевници Симо Матавуљ и Владимир М. Јовановић. Дошли су да посете своје овдашње пријатеље, а после празника су отпутовали у Београд.

— Из **Сенте** нам јављају, да је тамо прошле недеље преминуо и да је уз врло велико саучешће сахрањен један од најугледнијих и најимућнијих тамошњих Срба, честита старина адвокат *Сава Вујић*, у 78. години живота. Покојник је већину свог века провео бавећи се економијом као изврстан економ, на чему је стекао врло велико и лепо имање, које је још за живота поделио на своја четири сина и млађу ћерку Отилију, удату за дра Милоша Ђорђевића адвоката у В. Бечкереку. Старија ћерка врлог покојника беше народна добротворка која *Ида Браноевачки*, која је у споразуму са својим мужем *Ђеником* завештала велики део својег имања српском народном позоришту. Бог да прости покојну му душу и мир пепелу његовом!

— **Зајам од 42 милиона**. Страним новинама јављају из Београда, да ће у Београд доћи Монщикур од отоманске и Мавиљ од лијонске банке да са српским министром финансија преговарају о зајму од 42 милиона динара. У преговору ће учествовати и берлинско трговачко друштво, Лендербанка и Ципишка банка.

— **Помиловани**. Указом краља Александра од 13 о. м. помиловани су и ослобођени од сваке одговорности сва лица, која су оптужена за дело противстајања власти на дан 9 маја 1891. год. кад је протеривана српска краљица Наталија.

НОВИЈЕ.

БЕОГРАД, 18. маја. Скупштински су избори данас отпочели; учествују само радикали и напредњаци, а либерали се са свим уздржали од учешћа на изборима. По себи се разуме, да ће радикали имати огромну већину; у Београду су изабрани радикали: Пашић, Ћирковић и Павловић и напредњак Стојан Новаковић. До сада је обављено 116 избора; изабрано је 108 радикала и 8 напредњака.

БЕЧ, 18. маја. Цар Фрања Јосиф примио је досадашњег војног аташеа код руског посланства у Бечу пуковника *Зујева*, који је представио цару свога наследника ђенералштабног потпуковника *Вараћина*.

ВРАТИСЛАВА, 18. маја. *Хуене* изјављује да ће примити мандат за државни сабор, али да се неће придружити ни једној центрумској фракцији.

Трговина.

НОВИ САД, 19. (31.) маја. У нас и околини нашој, па и на многих местих у нашој домовини минулих дана било је благе пролетне кише те су усеви се у неколико опоравили; орање и копање се лакше обавља а ново засејани кукурузи и остала зрна ће лако и брзо поницати. Време је сунчано и топло. Вода у Дунаву од Пожуна до Оршаве надолази. Тиса од Солнока до испод Титела на свима станицама је у надоласку. Сава је у малом опадању.

На житарским пијацама је сад после кишовитих дана настало запето стање у раду са раном. Спекулација и млинови шеници побијају цену но заман, јер у исто доба имаоци слабо су нудљиви. Цена је кукурузу нешто попустила; јечам је по старом а зоб се јако тражи па и напредна јој цена. На нашој пијаци уз умерен довоз данас је цена рани ова: Шеница по каквоћи 7 ф. 70—8 ф. 10 н. Наполица 7 ф. 20 н. Зоб 6—6 ф. 10 н. Јечам 5 ф. 50 н. Кукуруз 4 ф. 80—90 н., на мање 5 ф. — н. Све од 100 кгр. На осталим пијацама нашим је слаб промет а цене су свему досадање: Маст 52 ф. Сланина 52 ф. Свињи угојени 38—42 н. Јагњци 4 ф. 50—7 фор. 50 од пара. Теоци 7—14 фор. од комада.

*

АРАД, 18. (30.) маја. Довоза задоста. Шеница 7 ф. 70—90 н. Кукуруз 4 ф. 80 н. Спирит 55—55 ф. 50 н. Време хладно и облачно.

*

У БУДИМПЕШТИ, 18. (30). маја. Шеница слабо нуђена; воља за куп ограничена па ипак је било расположење чврсто. Уз дневни промет од 8000 м. ц., вагонска роба са 5 н., са позиција 5—10 н., скупље плаћана. Са осталим зрнима слаб промет но расположење је пријатније. Кукуруз 5—10 н. скупљи.

Шеници за јесен 8 ф. 57—59 н. за јуни шеница 8 ф. 37—39 н. Кукуруз за јуни 5 ф. 23—25 н. за авг.-септ. кукуруз 5 ф. 36—38 н. Зоб за јесен 6 ф. 35—40 н. Репица кол за авг.-септ. 14 ф. 80—14 ф. 90 н.

*

Течај вредности и новаца на берзи у Будим-Пешти 19. (31.) маја 1893.

Ц. кр. дукати	5 ф. 82 н.
Наполеондори (20 франака) .	9 ф. 78 н.
4% угар. ренте у злату . .	115 ф. 40 н.
5% „ „ „ папиру .	94 ф. 50 н.
Деонице угарске банке . .	388 ф. 50 н.
Деонице аустро-угар. банке.	985 ф. — н.
Немачке државе марке . .	60 ф. 53 н.

†

У недељу 23. маја (4. јуна) о. г. биће

ГОДИШЊИ ПАРАСТОС

народном добротвору

Томи Зековићу

у саборној цркви по свршетку службе божије.

У Новоме Саду, 18. маја 1893.

Извршилац тестамента.

†

Тужним и ојађеним срцем јављамо прежалосну вест свима сродницима, пријатељима и знанцима, да нам се наш нигда незаборављени отац, деда, свекар, девер и стриц

САВА ВУЈИЋ,

адвокат, велепоседник, бивши велики судац вароши Сенте,

представник Сенте вароши и бачко бодрошке жупаније у 78-ој години живота свога, 13. (25.) маја 1893. године, у $^1/_2$5 сахата по подне, у вечност преселио.

Тело милог нам покојника, опојано је у суботу 15. (27.) маја о. г. у 10 сахата пре подне у овдашњој српској православној цркви, а за тим се предало матери земљи у породичној гробници овдашњег православнога гробља.

Лака му земља!

У Сенти, 13. (25.) маја 1893. године.

Ђура Вујић, Васа Вујић, Отилија Вујић уд. Ђорђевић, Иса Вујић, Јоца Вујић, деца. Луїза Ђуре Вујића рођ. Мај, Маришка Исе Вујића рођ. Мерењи, Мара Јоце Вујића рођ. Сабовљевић, снахе. Др. Милан Ђорђевић, зет. Јулијана удова Арацки, снаха. Терезија Вујић, Софија Вујић, Сава Вујић, Јоца Вујић, Стева Вујић, унучад. Ана уд. Мише Димитријевића рођ. Арацки, Софија Васе Лукића рођ. Арацки, Мара Ђуре Пецарског рођ. Арацки, синовице.

†

Тужним срцем јављамо свима сродницима, пријатељима и познаницима, да ћемо нашем незаборављеном покојнику

Животи Флори

племенитом од цветне долине

бившем ц. и кр. умировљеном капетану

полгодишњи

парастос.

у *Митровици*, у суботу, 22. маја (3. јуна) о. г. у 11 сати пре подне давати.

Митровица, 17. (29.) маја 1893.

Ожалошћена обитељ.

Огласи.

Дражбена објава.

Према одлуци местног црк. одбора у Чуругу 11. (23.) маја 1893. године, расписује се дражба за грађење мраморног иконостаса у постојећој српској православној цркви.

По састављеном предрачуну износи:

1. Зидарски посао — —	ф. 12.153	19 н.
2. Позлатарски посао —	„ 357	—
3. Столарски и мазалски посао — — —	„ 391	81 „
4. Браварски посао —	„ 380	—
5. Резачки посао — —	„ 900	—
6. Реквизите, скеле и непредвиђено — —	„ 850	92 „
Укупно	ф. 15.032	92 н.

1. Дражба ће бити дана 12. (24.) јуна 1893. год. по подне у два часа, у дворани средишне школе.

2. За сваког је дражбеника услов, да пре дражбе, у име сигурности, председнику општине у руке положи 10% горе наведене суме.

3. Општина задржава себи право поверења према подузимачу.

4. После стручног прегледа и пријема изведеног иконостаса, враћа општина подузимачу јемчевину, којом јамчи за добар и и ваљан посао.

5. План за иконостас и опис може се од дана првог огласа сваки дан, а и на сам дан дражбе, видети у председништва црквене општине.

6. Предрачуном обухваћено је градиво прве каквоће бео мрамор замишљао се је из првих признатих мајдана, н. пр. из Ласа (Laas у Тиролској.)

6.) Дражбеници биће обвезани да поднесу више врсти мустре прве каквоће белог мрамора на углед.

У Чуругу, 12. (24.) маја 1893. г.

Глиша Сабљица перовођа. 1—3 **Јован Илић** председник.

Дражбена објава.

Према одлуци местног црквеног одбора у Чуругу од 11. (23.) маја 1893. год. расписује се дражба за сликање икона на новом иконостасу од белог мрамора у српској православној цркви.

1. На посао тај сликарски општина је готова издати 10.000 фор. словом десет хиљада фор.

2. Икона има, осим оних на дверима и у луку изнад двери петнаест, и то девет на горњем, а шест на доњем спрату иконостаса. Највећа икона мери 2·54 m ✕ 1·30 m; друге од 1·95 m ✕ 0.78 m до 1·60 m ✕ 0.68 m.

3. Иконе морају бити изведене строго по учењу православне цркве.

4. Иконе треба да су израђене на платну које је утврђено да добро удешену дашчану подлогу.

5. Дражба је одређена на дан 12. (24.) јуна 1893. год. по подне у 2 часа у дворани средишне школе.

6. Дражбеници биће обвезани да поднесу који рад свој по струци црквеног живописа.

7. Подузимачи који нису академски сликари, не примају се на дражбу.

8. Општина задржава себи право поверења при предаји икона на израду.

9. Исплата ће бити у ратама по доцнијој погодби.

10. Иконе ће општина коначно примити и исплатити пошто их са уметничког и црквеног гледишта прегледи и прими стручна комисија.

11. План иконостаса, мере икона и услови могу се од дана првог огласа видети у председништва црквене општине.

12. Дражбеници имају у име сигурности 10% горе наведене суме пре дражбе општинском председнику у руке положити.

У Чуругу, 12. (24.) маја 1893. год.

Глиша Сабљица перовођа. 1—3 **Јован Илић** председник.

ДРАЖБЕНИ ОГЛАС.

На основу скупштинског закључка од 9. (21.) маја 1893. срп. правосл. црк. општине *С. Крушедола* расписује се дражба на мањак ради оправљања цркве.

По зготовљеном предрачуну износи:

1. Зидарски посао — — —	371 фор.
2. Лимарски и златарски посао	485 „
3. Дрводељски посао — — —	100 „
4. Столарски посао — — —	100 „
Укупно —	1056 фор.

1. Лицитација ће се држати дана 30. маја (11. јуна) 1893. у 2 сата по подне у општин. кући.

2. Сваки лицитант дужан је од горе истакнуте своте 10% пре дражбе у име сигурности председнику положити.

3. Општина задржава себи право поверења према подузимачу.

4. После 6 месеци од дана предаје цркве прима подузимач јамчевину, којом јамчи за солидну израду.

5. Ближа условија могу се пре дражбе видети код црк. општинског председника.

У С. Крушедолу 18. (30.) маја 1893.

Душан Шикопарија перовођа. 1—3 **Ђока Костић** председник.

ПРОДАЈА КУЋЕ.

У Новом Саду у сред вароши у најлепшој улици, близу главне пијаце, партер кућа са више угодних просторија продаје се из слободне руке.

Ближе дознати у администрацији „Браника“.

!МАЛИ РЕСКИР ВЕЛИКА ДОБИТ!

Ко је рад да са мало новца побољша своје имовно стање, нека у плаћеном писму прати своју адресу на фирму

Радовановић и Мијаиловић

Београд.

! Ко не рескира не може ни добити !

Власник и издавалац: Дружина Браника. Одговорни уредник Никола Јоксимовић. Штампарија А. Пајевића у Новоме Саду